

Przychodzeń, Arkadiusz

1905-1965 : sześćdziesiąt lat pracy nauczycielskiej organizacji związkowej

---

Notatki Płockie 11/3-37, 1-2

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NOTATKI PŁOCKIE

PISMO REGIONALNE MAZOWSZA PŁOCKIEGO

NR 3/37

KWIECIEŃ – CZERWIEC 1966

ROK XI

1905 – 1965 SZEŚĆDZIESIĄT LAT PRACY NAUCZYCIELSKIEJ ORGANIZACJI ZWIĄZKOWEJ

W ROKU 1965 minęło 60 lat od chwili powstania nauczycielskiej organizacji związkowej. Wprawdzie już w okresie wcześniejszym tworzyły się w poszczególnych dzielnicach Polski organizacje nauczycielskie, miały one jednak przeważnie charakter lokalny, a okres ich istnienia był krótkotrwały. Działalność ich zamierała na skutek represji władz zaborczych, bądź też z braku jasno sprecyzowanych celów i programu działania.

Rok 1905 przyniósł w tym względzie zasadnicze zmiany. Królestwem Polskim wstrząsały ruchy rewolucyjne 1905 roku, a młodzież polska opuściła mury szkół rosyjskich, domagając się wykładów w języku ojczystym, polskich nauczycieli, jak również nowych metod w pracy dydaktyczno-wychowawczej szkół.

W okresie tym w społeczeństwie polskim toczyła się ostra walka o charakter szkoły przyszłej, o jej oblicze ideowe. Działacze postępowi i wybitni naukowcy tacy jak: L. Krzywicki, W. Nałkowski St. Dubois, S. Sempołowska, I. Moszczeńska i wielu innych występowali w obronie szkoły wolnej tj. takiej szkoły, w której panować będzie duch postępu, wolnej myśli, a dostęp do niej będzie miała młodzież wszystka, bez względu na jej wierzenia religijne oraz przekonania polityczne.

Szkola ta winna ukazywać młodzieży dzień dzisiejszy i przyszłe jutro, a nie karmić swoich wychowanków kultem „przodków”, by wykazać im ich małość wobec zasług „wielkich ojców”. Okres ten cechował ponadto podział społeczeństwa w zapatrywaniu się na celowość bojkotu szkoły rosyjskiej.

Ugrupowania socjalistyczne, organizacje nauczycielskie oraz wielu uczonych stało na stanowisku kontynuowania strajku aż do zwycięstwa.¹⁾ Inni zaś, a szczególnie endecy, ziemiaństwo, burżuazja i kler byli zdecydowanymi przeciwnikami strajku szkolnego ze względów społecznych. W solidarności młodzieży z proletariatem widzieli rozszerzenie wpływów socjalistów na młodzież i jej rewolucjonizowanie się.²⁾

Gdy w społeczeństwie polskim toczyła się ostra walka o charakter przyszłej szkoły, o celowość bojkotu rosyjskiej szkoły, większość młodzieży pozostawała w ogóle poza jej zasięgiem. Sytuację pogarszał jeszcze fakt, iż dotychczasowy stan oświaty na ziemiach polskich był bardzo niski. Królestwo Polskie było wówczas jedną z najbardziej upośledzonych pod tym względem dzielnic Polski, tak pod względem ilości szkół jak i poziomu. Było ono upośledzone nie tylko w stosunku do Galicji, ale i samej Rosji.

W Królestwie Polskim było wówczas tylko 21 gimnazjów i 7 progimnazjów, a jeden zakład naukowy męski przypadał bez Guberni Warszawskiej na 343 tysiące ludności, podczas gdy w Rosji na 320 tys. ludności.³⁾ Z tej tragicznej sytuacji światlejsza część społeczeństwa zdawała sobie sprawę i czyniła wiele wysiłku, aby podnieść stan oświaty na ziemiach polskich. Nie mogąc jednak wiele zdziałać na drodze legalnej, ucieka się do form pracy tajnej, konspiracyjnej.

Wybuch rewolucji pobudził ludzi do czynu. W niej upatrywano możliwość zrealizowania marzeń wielu pokoleń o polskiej szkole, o jej powszechności oraz o podniesieniu pozycji materialnej i społecznej nauczyciela.

¹⁾ L. Krzywicki: Wspomnienia. t. II, str. 374, W-wa 1958

²⁾ Por. wypowiedź ks. biskupa Ruskiewiczza, T. Korzona i innych w tej sprawie. Głosy w sprawie bezrobocia szkolnego. W-wa 1905 r.

³⁾ Wł. Studnicki: Polityka Rosji względem szkolnictwa zaboru rosyjskiego. Kraków 1906 r. str. 252.

W burzliwych latach 1904 — 1905 zaczynają powstawać stowarzyszenia i organizacje nauczycielskie. One też będą przewodzić walce o szkołę polską, o jej postępowy charakter. Wyrazem tego jest uchwała zjazdu postępowych nauczycieli Kongresówki, który odbył się 1 października 1905 r. w Pilaszkwie. Uchwała ta dotyczyła podjęcia nauki w języku polskim we wszystkich szkołach ludowych. Zjazd ten zapoczątkował działalność jednego z najbardziej postępowych związków zawodowych Związku Nauczycielstwa Polskiego.

Od tego czasu minęło 60 lat. Związek nasz przeszedł długą drogę rozwoju. Na drodze tej miał swoje wzloty i upadki. Zawsze jednak pozostał wierny tradycjom, z których wyrósł.

W ostatnich latach ukazało się szereg opracowań historii związku, lecz są to najczęściej opracowania lokalne, fragmentaryczne i nie obejmują całości zagadnień związanych z działalnością związku.

Również Zarząd Oddz. Pow. ZNP, w 60 rocznicę powstania swego związku, postanowił zebrać i opracować materiały za ten okres dotyczące powstania i działalności związku na terenie miasta i powiatu plockiego. Aczkolwiek materiały te nie będą prawdopodobnie pełne, mogą jednak stanowić przyczynek do opracowania historii związku na naszym terenie.

Przez opracowanie powyższych materiałów pragniemy jednocześnie przyczynić się do utrwalenia nazwisk osób zasłużonych dla rozwoju naszej organizacji związkowej oraz faktów i zdarzeń z nią związanych.

Chcemy ponadto, aby materiały te posłużyły nauczycielom, a szczególnie młodym, do lepszego poznania dziejów swego związku. Starsi nauczyciele historię związku znają z własnych przeżyć i obserwacji, sami ją zresztą tworzyli.

Przy opracowaniu niniejszych materiałów napotkano jednak na wiele trudności. Brak jest materiałów źródłowych tak pisanych jak i drukowanych. Akta Zarz. Oddz. Pow. z okresu międzywojennego zaginęły w okresie okupacji. Stąd też odtworzenia dziejów związku w plockiem za ten okres można było jedynie dokonać na podstawie osobistych wspomnień, wywiadów z żyjącymi jeszcze ludźmi, bądź też na podstawie fragmentarycznych notatek prasowych dotyczących danego okresu. Pamięć ludzka jest jednak zawodna, stąd też pomyłki nie są wykluczone.

Oddając powyższe materiały do druku pragniemy wyrazić podziękowanie Towarzystwu Naukowemu w Plocku za użyczenie nam szpalt „Notatek Plockich” dla ich opublikowania.

ARKADIUSZ PRZYCHODZEŃ

